

ضوابط و اصول طراحی پارکهای شهری

اصولاً پارکها مجموعه اي از فضاهاي سخت و فضاهاي سبز مي باشند که هر يك بعنوان مکمل ديگري عمل مي کند. بطورکلي فضاهاي سخت شامل مبلمان ، عناصر معماری، کف سازيها و غيره بوده و تابعي از ويژگيهاي و اصول معماری پارک مي باشد که بایستي دقیقاً در مراحل طراحی پارک به آنها توجه شده و براساس نوع عملکرد آنها مقادير مناسب آن برآورد گردد .

Parks, green space design

اصولاً پارکها مجموعه اي از فضاهاي سخت و فضاهاي سبز مي باشند که هر يك بعنوان مکمل ديگري عمل مي کند. بطورکلي فضاهاي سخت شامل مبلمان ، عناصر معماری، کف سازيها و غيره بوده و تابعي از ويژگيهاي و اصول معماری پارک مي باشد که بایستي دقیقاً در مراحل طراحی پارک به آنها توجه شده و براساس نوع عملکرد آنها مقادير مناسب آن برآورد گردد .

لازم به ذکر است که کليه ي فضاهاي سخت طراحی شده، بایستي از لحاظ فرم عملکرد متناسب با کارکرد و گروه سني استفاده کنندگان از پارکها بوده و هر کدام از اصول مخصوص به خود تبعیت کند. بعنوان مثال طراحی انواع مبلمان و حتي معماری يك پارک ويژه ي کودکان با يك پارک شهري که مورد استفاده ي طيفهاي سني زيادي قرارداد متفاوت مي باشد. با اين مقدمه در اين قسمت از گزارش به بررسی ضوابط و معيارهاي اجرای فضاهاي سبز و سخت پارکها و فضاهاي سبز غير قابل (معابر و دسترسیها، جرائم و رفیوژها) پرداخته شده است .

1- فضاهاي سبز فعال (پارکها و گردشگاه ها)

اصولاً طبیعت پارکهاي عمومي بگونه ايست که تمام طبقات مردم مي توانند از آن استفاده کنند، بعبارت ديگر اين پارکها به منظور گردشگاه و محل استراحت عموم مي باشد، علاوه بر نکات فوق يکي از خصوصيات مهم و معينه پارکهاي عمومي تأثيري است که در آب و هواي شهرها مي گذارد و خود کمک زيادي به حفظ بهداشت محيط و سلامتي افراد مي نمايد. در پارکهاي عمومي سعي بر آن است که تمام وسائل سرگرمي و رفاهي تقريباً براي همه گونه سليقه ها وجود داشته باشد .

1-1- تاسيسات رفاهي، تجهيزات خدماتي و اداري، وسايل بازی، زمينهاي بازی و ساير امکانات مورد نیاز در احداث پارکها

بطور کلي انواع تاسيسات رفاهي ، تجهيزات خدماتي ، وسايل بازی ، زمينهاي بازی و ساير امکاناتي که بنحوي موجب کيفي استفاده از پارکهاي شهري را فراهم مي آورند مي توان بشرح زیر طبقه بندي نمود :

-مبلمان شامل :

-نیمکت

-زباله دان

-تابلوهاي راهنما، اطلاعات

-ثبت تقويم و تاريخ، ساعت ، تابلوي تبليغات، تابلوهاي توقف و غيره

- پايه هاي مخصوص روشنايي
- دروازه هاي ورودي و خروجي
- حصار
- مكان پيك نيك
- فضاهاي خصوصي و خلوت
- سايبان
- گلدان و گلجاي
- صندوق پست
- ابنيه شامل :
- كتابخانه
- نمايشگاه
- گالري و فرهنگسرا
- آمفي تئاتر
- آبنما
- انواع كيوسكهاي فروش مجلات و غيره
- شبكه حصار و موانع
- تاسيسات رفاهي شامل :
- توالت و دستشويي
- كافه تريا و رستوران
- آبخوري
- تاسيسات خدماتي شامل
- موتورخانه (تاسيسات آب و برق)
- انبار نگهداري وسايل
- گلخانه، نهالستان و محل تهيه كود و كمپوست
- مكان استراحت مستخدمين پارك
- وسايل و زمينهاي بازي :

این نوع وسایل تنوع زیادی داشت و متناسب با طبقات سنی (خردسالان، کودکان و نوجوانان) تغییر می کند و با توجه به فرهنگ و سن هر جامعه این نوع وسایل متفاوتند .

زمینهای بازی نیز متناسب با نوع عملکرد فضایی سبز و ابعاد آنها می توان شامل يك یا مجموعه ای از زمین بازی فوتبال ، والیبال ، بسکتبال، تنیس، بدمینتون، تنیس روی میز باشد .

-نشانه های تجسمی شامل :

-مجسمه های اساطیر، مشاهیر، بزرگان و شخصیت های مورد علاقه جوامع

-کتیبه ها

-نقش های برجسته

-یادبود احداث پارک

-سردرهای ویژه

-ورودی های سبز طراحی شده یا استفاده از هرس در آفرینش اشکال ویژه

با این مقدمه در ادامه به بررسی ضوابط اجرایی فضاهای سبز و سخت در پارک های شهری و گردشگاه ها پرداخته شده است .

تشکیلات اداری در پارک های عمومی :

در پارک ها برای مسائل اداری و رسیدگی به امور کارمندان، دفاتر و اتاق هایی تعبیه میشود که بر حسب وسعت پارک تشکیلات اداری آن متغیر می باشد. این ساختمان باید در محلی قرارگیرد که در دسترس کلیه قسمتهای پارک قرارگیرد .

همچنین اتاقک های نگهبانی در نزدیکی درب های ورودی و خروجی مجهز به کلیه وسایل ارتباطی از ضروریات يك پارک می باشد. بعلاوه قسمتی نیز جهت مواقع ضروری به تاسیسات آشنشانی اختصاص داده می شود در این زمینه بهتر آن است که اماکن با کشت درختان بلند از دید مستقیم بازدید کنندگان محفوظ باشد .

در پارک ها لازم است انبارهایی در نزدیکی قسمتهای مختلف اماکن عمومی مانند رستورانها، کافه زمینهای ورزش، باغ کودکان و غیره ساخته شوند که به سهولت نیازهای فوری و ضروری را در اختیار قسمتهای ذکر شده قرار دهند.

قسمت تشکیلات و نگهداری پارک بستگی بسته به وسعت پارک، معمولاً در يك یا چند قسمت احداث شده و حتی المقدور باید در گوشه ها و زوایای بی روح پارک واقع شود تا از دید بازدید کنندگان دور باشد. این تشکیلات شامل قسمتهای برق، روشنایی ، وسائل ارتباطی ، حمل و نقل، گارژها، سرویس ماشین الات و تمامی وسائل ساختمان پارک می باشد. بخش اورژانس و کمک های اولیه در هر پارک از الزامات می باشد که برحسب وسعت و کثرت بازدید کنندگان تجهیزات این اماکن کم و بیش با یکدیگر تفاوت دارد .

1-1-2 مجموعه تشکیلات ساختمانی پارک ها و گردشگاه ها

تشکیلات ساختمانی در پارک و گردشگاه های عمومی می تواند شامل تمامی عملیات فنی در زمینه ساختمان باشد این واحد از قسمتهای مختلف تشکیل شده که عبارتند از:

الف : دسترس‌یها

بطور کلی در پارک‌های بزرگ شهری و گردشگاه‌ها دسترس‌ی‌هایی به اشکال مختلف و اندازه‌های متفاوت با مصالح ساختمانی خاصی برحسب نوع طراحی و شرایط محیطی احداث می‌شود که شامل دسترس‌ی‌های اصلی، فرعی و پیاده‌روها می‌باشد. عرض دسترس‌ی‌های اصلی باید حداقل بین ۱۰ تا ۱۵ متر باشند. در پارک‌های بزرگ دسترس‌ی‌های اصلی را می‌توان بصورت بلوار احداث نمود.

طول و عرض این گونه دسترس‌ی‌های فرعی بستگی به بزرگی و کوچکی پارک و نوع طراحی آن دارد. این دسترس‌ی‌ها گاهی قسمتهای فرعی را در پارک به یکدیگر متصل کرده و یا به دسترس‌ی‌های اصلی ارتباط می‌دهد. بنابراین برحسب طرز استفاده و موقعیت آن عرضهای متفاوتی را می‌توان داشته باشد (حدود ۵ متر) در مواردیکه باید عرض این دسترس‌ی‌ها زیاد باشد مناسب است در طرفین یا یک طرف آن طرحهایی از باغچه (گلکاری و چمن کاری) ایجاد گردد. سطح این دسترس‌ی‌ها را بر حسب موقعیت و زیبایی آسفالت و یا طرحهای مختلف دالاز و یا شن ریزی میکنند.

عرض دسترس‌ی‌هاییکه قسمتهای اصلی پارک را به یکدیگر متصل می‌کنند و یا منتهی به ساختمانها و یا مناظر وسیع گلکاری و چمن کاری و یا مشرف بر آب نماها قرار می‌گیرند، باید به گونه‌ای باشد که از نظر راه رفتن و بیان منظره و استفاده از نیمکتها میسر بوده و طرح آنها به حجم و فضای پارک گسترش دل‌انگیز و روح داری بدهد.

معمولاً حد متوسط این خیابانها می‌تواند بین ۱۰ تا ۱۵ و حداکثر ۲۵ متر برسد. در ساختمان اینگونه خیابانها که به رستورانها و اماکن سرپناه دار منتهی می‌شوند، بهتر است از انواع دالاز و نقشه‌های رنگین استفاده نمود و هماهنگی رنگها را مراعات نمود. عرض پیاده‌روها نباید کمتر از ۳ متر باشد ولی در پارک‌های بزرگ و گردشگاه‌ها عرض پیاده‌رو می‌تواند تا ۶ متر هم برسد. پیاده‌روها را می‌توان آسفالت نمود یا از مواد ساختمانی مختلف بمنظور سنگ فرش استفاده کرد.

ب - دربهای ورودی و خروجی

پارک‌ها بایستی برحسب وسعت و موقعیت محلی آنها، دربهای ورودی و خروجی متعددی داشته باشند که شکل و اندازه آنها مختلف و متنوع است. دربهای ورودی و خروجی پارک باید بر حسب موقعیت خیابانهای شهر در قسمتهای مختلف واقع شود و در جلوی دربهای فضائی را از طرحهای چشمگیر و جلب کننده با تزیینات متناسب و عالی بوجود آورد، بطوری که نظر عابرین را جذب نماید. مثلاً احداث آب نماهای مجلل در مدخل ورودی بسیار مناسب خواهد بود، باید توجه داشت در پارک‌های بزرگ دربهای ورودی سواره‌رو نباید در مرکز تلاقی خیابانهای اصلی که به پارک منتهی می‌شوند قرارگیرند، زیرا از نظر عبور و مرور می‌تواند مزاحمتهائی تولید نماید.

دربهای ورودی باید بگونه‌ای باشد که هم وسائط نقلیه و هم عابرین پیاده بتوانند از آن استفاده کنند. بدین ترتیب که پیاده‌روهای پارک مستقیماً به پیاده‌روهای خیابان خارج پارک متصل گردد.

ج - پارکینگها

به منظور رفاه بازدید کنندگانی که وسایل نقایه دارند فضائی را در نزدیکی ساختمانها و یا قسمتهای معینی از پارک جهت پارکینگ در نظر می‌گیرند و این پارکینگها در پارک‌های بزرگ می‌تواند متعدد و پراکنده باشند. بنابراین سطح پارکینگ بستگی کامل به اهمیت پارک و وسعت آن دارد.

د - موزه‌ها

از آنجائی که در پارک‌ها وجود انواع سرگرمی‌ها بر حسب سلیقه‌های مختلف لازم و ضروریست بنابراین در

پارکهای بزرگ می تواند قسمتهائی را پدید آورد که به موزه حیوانات، نباتات مجسمه ها و ... اختصاص داشته باشد، معمولاً موزه ها را در گوشه های پرت و دور از چشم اندازه ها احداث نمی کنند بنابراین برحسب طرحی که در پارک از نظرساختمانی منظور می شود مناسب است محل موزه کاملاً مشخص و درجای مناسب در نظر گرفته شده باشد.

ح گلخانه ها و گرمخانه ها
در پارکها برای حفظ نباتات زمستانی و پیش رس کردن و یا ازدیاد گیاهان، مناسب است در گوشه های از پارک که محل عبور و مرور کمتری است گلخانه ها و گرمخانه های با اصول فنی ساخته شود. باید متذکر شد در برخی از پارکها گلخانه های با شرایط اختصاصی کليمائی برای گیاهانی که مخصوص مناطق گرم یا سرد می باشد احداث می گردد و معمولاً اینگونه گلخانه ها در محلهائی ایجاد می شود که بتواند نظر بازدید کنندگان را جلب نماید .

و آکواریم :

در پارکها جهت ایجاد سرگرمی و تفنن برای علاقمندان به انواع جانوران آبی در قسمتی از پارک می تواند استخرهای بزرگ با اعماق مختلف برای حیوانات دریائی کوچک ساخته شود. همراه با اینگونه استخرها در سالنهای بزرگ سرپوشیده نیز محفظه های در اندازه های مختلف که آکواریم نامیده می شود ساخته و در آنها انواع ماهی های مناطق دنیا را نگهداری می نمایند .

در برخی از پارکها برحسب موقعیت منطقه ای این آکواریومها به صورت موزه های بزرگ و آموزشی از انواع جانوران دریائی برای علاقمندان و دانشجویان احداث میگردد. معمولاً متخصصین سعی دارند محیط زیست این احداث را نزدیک به شرایط طبیعی بنمایند. برای این منظور در داخل آکواریومها از گیاهان آبی مخصوص استفاده میشود .

1-1-2 تشکیلات تزئیناتی

برای ایجاد زیبایی در پارکها لازم است بخشی بنام تزئینات که شامل موارد زیر میباشد پدید آورد .

الف (آب نماها :

آب عنصری ارزنده برای ایجاد نشاط در زندگی شهری است و لذا این امر ایجاد آبناها را توجیه می کند. از زمان شروع توسعه فضاهای سبز، آب جزء عناصر منظر ساز شد. بطور کلی آب نماها شامل حوضچه هایی کم عمق است که اغلب دارای فواره های متعدد همراه با چراغهای رنگین میباشد. معمولاً این حوضچه ها بین ۴۰ تا ۵۰ سانتیمتر بوده و با مصالح ساختمانی مختلف بر حسب شکل و فرمی که طرح در نظر می گیرد ساخته می شوند. گاهی این حوضچه ها دارای پا شویه های خارجی و یا بدون آن می باشد .

آب نماها گاهی به صورت مطبق یا اشکال متنوعی تعبیه می شوند. گاهی اوقات مجسمه های مختلف به عنوان سمبل یا رساندن منظوری در کنار یا داخل آب نما قرارداد می شود ولی آنچه که باید توجه داشت انتخاب نوع مجسمه و تناسب آن با نوع منظره می باشد. گاهی در کنار آب نما بجای مجسمه ها گلدانهای سنگی بزرگ قرار می دهند . بزرگی و کوچکی آب نما باید متناسب با ابعاد هندسی و فضای محل باشد یا عبارت دیگر اختلال بین طول و عرض آب نما به گونه ای باشد که عرض آن کمتر بوده تا آب نما بزرگتر جلوه یابد هرچه عرض بیشتر باشد آب نما کوچکتر و فشرده تر بنظر می رسد .

ب- استخر و برکه های طبیعی

احداث استخر و برکه ها در هوای پارک و زیبایی آن بسیار موثر بوده و باید توجه به انواع گیاهانی که در داخل یا نزدیک به آن کاشته می شوند کاملاً توجه داشت. ممکن است اینگونه استخرها و برکه ها دارای اعماق مختلف بوده و در نزدیکی منطقه جنگل کاری شده یا در وسط پارک یا در کنار بعضی از قسمتهای گلکاری وسیع احداث می شود .

ج- دریاچه ی مصنوعی

در پارکهای بزرگ و محله‌ای که آب فراوانی در دسترس می باشد دریاچه هایی به اشکال نامنظم طراحی می گردد. معمولاً دریاچه ها را بگونه ای طراحی می کنند که خطوط حاشیه آن به نظر طبیعی جلوه نماید، برای این منظور معمولاً سطح آب حدود ۵۰ تا ۱۵۰ سانتی متر از سطح ساختمانهای اطراف باید پایین تر باشد و در اطراف آن باید خیابانهای بطور منظم یا غیر منظم احداث شود .

در صورتیکه دریاچه سطح بزرگی را اشغال کرده باشد مناسب است در وسط آن ها یک یا چند جزیره بشکل نامنظم بمنظور کشت درختان یا استفاده از گلکاری احداث گردد و گاهی در کنار یا در وسط جزایر درختان یا بلند غرس می شود در اینگونه دریاچه ها برای ایجاد امکان تفریح بیشتر قایق هایی را برای استفاده در نظر می گیرند برای حفظ حجم آب دریاچه لازم است از چند نقطه توسط مجرائی آب وارد دریاچه شده و از یک مجرا آب خارج گردد بنحویکه آب دائماً در آن جریان داشته باشد عمق این دریاچه ها معمولاً ۱/۵ متر می باشد، در پارکها برای ایجاد ارتباط بین دو طرف نهرها یا ایجاد ارتباط بین جزایر داخل دریاچه ها یا ارتباط بین دو طرف دریاچه برحسب شکل و فرمی که طراح در نظر می گیرد پلهائی ساخته می شوند که عرض و طول آن متناسب با موقعیت خیابانها و سطح دریاچه ها با آنها می باشد. باید متذکر شد که گاهی این پلها به هیچ وجه بمنظور تردد و ارتباط نبوده و منحصراً جهت خلق زیبایی خاص احداث می شوند .

د - جنگلکاری

یکی از قسمتهای لازم و ضروری در پارکهای بزرگ ایجاد محوطه ای بنام جنگل یا بیشه زار می باشد که برای گردش در فصول مختلف سال مورد استفاده قرار می گیرد. ایجاد اینگونه بیشه ها در پارک نه فقط از نظر زیبایی برای پارک مناسب است بلکه بنحوی در آب و هوای شهر نیز مؤثر خواهد بود. در این بیشه ها خیابانها بطور نامنظم و متنوع با عرض های مختلف احداث می گردد و در قسمت هایی از آن محوطه هایی را خالی و آزاد می گذارند که می توان نیمکت های چوبی و سنگی برای استراحت و نشستن در نظر گرفت .

مناسب است در پارک های بزرگ قسمت هایی که بعنوان بیشه یا جنگل احداث می شود در تمام سطوح پارک بصورت قطعه بندی و مجزا تقسیم بندی گردد. در کناره این جنگلها مکانهایی جهت آلاچیق در نظر گرفته شود تا مورد استفاده عموم قرار گیرد. این آلاچیق ها یا سرپناها بیشتر در مواقع بارانی یا آفتابی شدید مورد استفاده قرار می گیرند. تعداد آنها بر حسب وسعت پارک می تواند متعدد باشد .

ح - گلکاری و چمن کاری

سطوحی که برای گلکاری و چمن کاری در پارکها در نظر گرفته می شود از نظر فرم و مشخصات نسبت به نوع پارک متغییر و متنوع خواهد بود. معمولاً در اطراف خیابانهای وسیع خیابانهای که اختصاص به عبور عابرین پیاده است گلکاری و چمن کاری بطور محدود انجام میگیرد. همچنین در اطراف آب نماها و یا در سطوح وسیع چمن کاری بطور لکه های و پراکنده گلکاری می کنند. در پارکهایی که وسعت چمن کاری نسبتاً زیاد است درختان و یا درختچه هایی بصورت تک و یا توده ای با رعایت و حفظ نکات ضروری و هم آهنگی مجموعه کاشت می شوند و مناسب است در این قسمت ها برای استراحت نیمکت هایی قرارداده شود .

1-1-3 تشکیلات رفاهی و تفریحی :

در پارکها علاوه بر سه قسمت ذکر شده در بالا بخش دیگری که از اهمیت خاصی برخوردار است و مورد توجه می باشد مسائل رفاهی و تفریحی است که بترتیب در زیر باختصار شرح داده می شود .

الف رستورانها

بمنظور رفاه بیشتر بازدید کنندگان از پارک، رستورانها و کافه هایی را احداث می کنند بنحویکه بتواند کلیه نیازهای مربوط را برآورد کند رستورانها بصورت سالنهای سر پوشیده و یا در محوطه هایی سرباز با گلکاری و چمنکاری ایجاد می گردد. کافه ها یا دکه ها می توانند بطور پراکنده در سطح پارکها (کنار دریاچه، حاشیه جنگلکاری ها و یا کنار خیابانهای فرعی) ایجاد شود .

ب - سالنهای سینما و تاتر
در پارکهای کوچک و در هوای آزاد سالنهای سربازی را برای نمایش فیلم و انواع پيس در نظر میگیرند تا در شبانهایی که پارک باز است مورد استفاده مردم قرار گیرد. ولي لازم است گفته شود که در پارکهای بزرگ سالنهای سرپوشیده و سرباز بمنظور نمایش فیلم و تاتر برای استفاده عموم در فصول سال باید ایجاد گردد .

ج - جایگاه موزيك

يکي از انواع تشکيلات رفاهي و تفريحي در پارکها ایجاد محلهائي سرباز و يا سرپوشيده برای اجراي موزيك و کنسرت مي باشد. در این اماکن بر طبق اصول فني سکوني ساخته مي شود که در روي آن برنامه هاي سرگرمي و موزيك ارائه مي گردد. طبيعي است مقابل این سکو يا سن را مي توان با ایجاد محوطه اي که توسط دیوارهاي سبز يا دیوارهاي کوتاه پوشیده از انواع گیاهان رونده و گلدار تزئين نمود. در محدوده اي این محوطه مي تواند مجسمه هائي از مشاهير و هنرمندان قرار گیرد.

بسته به موقعیت محل مي توان در فضاي این محوطه تعدادي نیمکت يا صندلي قرارداد معمولاً مجموعه سالنهای موزيك سرباز يا سرپوشيده همراه با دیگر سرگرمي ها مي تواند محوطه اي بنام گاردن پارتي را پدید آورد .

د - دستشوني و توالت

براي رفاه بیشتر و تامین بهداشت و نظافت گردشگران در نقاط مختلف پارک محوطه هائي برای نظافت و شستشو منظور مي گردد این فضاها معمولاً در مکانهاییکه دور از ساختمانهای رستوران، کافه ها ، تاتر و سینما قرارداد چرا که حول و حوش این ساختمانها از نظر بهداشت عمومي معمولاً دستشوني و توالت منظور شده است لذا مناسب است سرویسهای عمومي در داخل یا مجاور محوطه هاي جنگلکاری، خیابانهای فرعي، باغ کودکان، باغ وحش و ... احداث گردند .

ح - باغ وحش

معمولاً در پارکهای بزرگ برای سرگرمي بیشتر بازدید کنندگان باغ وحش کوچکی دور از محل تجمع و استراحت گردشگران ایجاد مي نمایند. منظور از ایجاد باغ وحش در پارک منحصراً استفاده از وجود حیواناتي مانند انواع طیور ، میمون و ... است که بیشتر مورد توجه اطفال مي باشند.

و - نیمکت

يکي از وسائل ضروري و مورد نیاز در پارک وجود نیمکت يا نوعي وسیله ي استراحت برای بازدید کنندگان مي باشد. نیمکتها با اشکال مختلف و اندازه هاي متفاوت ازمصالح متنوع ساخته مي شود. آنچه که حائز اهمیت است و يك طراح باید به آن توجه کند شناخت موقعیت پارک و محل نصب و قراردادن نیمکت در محلهاي ضروري و مناسب است. زیرا به همان اندازه که وجود نیمکت در پارک مي تواند ضروري باشد، موقعیت قراردادن آن در محلهائي نامناسب مي تواند موجب خستگی و دل زدگی کنندگان گردد .

تعداد نیمکت در پارک خود مسئله اي است که طرح باید به آن توجه داشته باشد زیرا کمبود و یا تعداد زیاد نیمکتها در هر دو حالت مي تواند مشکلاتي را از نظر رفاهي ایجاد نماید. بنابراین بعنوان راهنمائي توصیه مي شود نیمکتها و يا وسائل استراحتي را در خیابانها اصلي و فرعي جنگل با رعایت فاصله و همچنین در حاشیه خیابانهای اصلي و يا در سطح چمن یا در کنار محوطه هاي گلکاری ، کنار استخرها برکه ها و آب نما و ... تعبیه نمود .

نیمکت ها مي تواند در داخل جنگل از چو و يا بقايای کنده هاي درختان بحالت طبيعي مورد استفاده قرار

گیرد. لازم است در کنار یا نزدیک محله‌ای که نیمکتها قرار گرفته اند ظروفی که قسمت بیرونی آنها از چوب ساخته شده و یا رنگهای متنوع رنگ آمیزی شده اند برای استفاده قرارداد شود. همچنین از ظروف مخصوص آشغال در نقاط حساس و خیابانهای اصلی و فرعی پارک باید استفاده شود .

ز - وسایل بازی کودکان

وسایل یکی از عناصر مهم پارکهای شهری و به ویژه پارکهای کودکان به شما می رود. تجهیزات بازی، که اغلب فلزی هستند، دویدن ، پریدن، سرخوردن، آویزان شدن، تپ خوردن، پنهان شدن و به طور کلی زمینه جنب و جوش خاص کودکان و نوجوانان را فراهم می آورند. اغلب این وسایل از چوب، پلاستیک و آهن تشکیل شده اند، هنگام ساخت سعی می شود در این وسایل یکپارچگی ایجاد شود .

ح - زمینهای ورزشی
یکی دیگر از تشکیلاتی که در پارکهای عمومی وجود آن تقریباً ضروریست ایجاد زمینهای ورزشی می باشد انواع و تعداد زمینهای ورزشی در پارکها بستگی به بزرگی و کوچکی پارک دارد .

معمولاً در پارکهای کوچک قطعاتی را که نزدیکی جنگل یا بیشه قرارداد به زمینهای ورزشی مانند تنیس، بسکتبال، والیبال و ... اختصاص می دهند. در پارکهای بزرگ برنامه ریزیهای ورزشی و زمینهای مربوطه یا سالنهای سرپوشیده بطور مستقل و جداگانه انجام می گیرد. در اینگونه پارکها بر حسب طبیعت و موقعیت آن، مطابق با اصول استاندارد ورزشی انواع زمینهای ورزشی مانند زمین فوتبال، استخرهای شنا برای سنین مختلف و دیگر ورزشهای دسته جمعی را که در هوای آزاد میسر است احداث می نمایند .

در پارکهای بزرگ گاهی به منظور زنده و فعال نگاهداشتن پارک در فصولی که امکان استفاده کمتری از فضای آزاد وجود دارد، سالنهای کوچک مقدور است احداث می گردد. مناسب است در اطراف سالن و زمینهای ورزشی با رعایت اصول صحیح ورزشی در فواصل دیوارهای سبز و درختان یا بلند غرس شود. در اطراف سالنها می توان طرحهایی از گلکاری یا گیاهان همیشه سبز بمرحله اجرا در آورد .

ط - زمینهای بازی کودکان

در پارکهای عمومی قطعاتی را بمنظور سرگرمی و بازی کودکان در نزدیکی استخرها جنگلها یا قسمتهایی که بزرگسالان بتوانند دوردور کودکان را تحت نظر داشته باشند احداث می گردد. اینگونه زمینها باشکال مختلف با وسایل بازیهای متنوع و ماسه های نرم و کاملاً شسته شده مجهز می شوند و برای کنترل و نگهداری بچه ها در اطراف زمین نیمکتهایی نصب میکنند تا در ضمن آنکه کودکان احساس استقلال مینمایند والدین و مربیان نیز در روی نیمکت استراحت و مراقبت نمایند .

معمولاً اینگونه زمینها باید از محل تردد وسایل نقلیه داخل پارک کاملاً دور باشد زمینهایی که در تابستان مورد استفاده قرار می گیرد باید توسط درختان جنگلی یا دیوارهای سبز و بلند محصور و احاطه شده باشد. آنچه که مسلم است در کنار این زمینها وجود بوفه ها و دستشویی و توالت ضروری است .

قابل توجه است در داخل شهرها بر حسب موقعیت و امکانات هر ناحیه فضاهایی را برای سطوح به پارکهای کوچک کودکان اختصاص می دهند. در اینگونه پارکها انواع وسایل بازی و سرگرمی جهت استفاده کودکان نصب و برقرار می شود. در صورتیکه فضای وسیعی برای ایجاد پارک کودکان در اختیار باشد ممکن است بطور خیلی محدود قسمتهای گلکاری و چمنکاری در آن ایجاد گردد در غیر اینصورت نیاز به قسمتهای گلکاری ندارد. در اینگونه پارکها چمن منحصراً به منظور تزئین نمی باشد بلکه برای ایجاد فضایی سبز و متنوع و فضایی است که در سطح محدود چمنکاری میکنند .

1-2 فضاهای سبز غیر فعال:

بطور کلی فضاهای سبز غیر فعالی شامل موارد زیر می باشد .

-معاير شامل دسترسى ها پياده رو، دسترسى هاى كنندرو، دسترسى هاى تندرو و دسترسى هاى خيلى تندرو

-كمربندهاى سبز

-ميدانها

-رفيوزها

1-2-1-ضوابط اجرايى فضاى سبز دسترسى هاى پياده رو

-شكل آن نوارى است

-عرض آن حداقل ۹۰ تا ۱۵۰ سانتيمتر است .

-فاصله كاشت نهال(درخت) در آن، از نخستين عامل ساختمان با احتساب عرض محور پياده نبايد از ۳ تا ۳/۵ متر كمتر باشد .

-معاير مختص عبور پياده، بايد به وسيله درختچه هاىي به ارتفاع حداكثر ۴۰ سانتيمتر پوشيده شود .

-سطح خاك تقريباً بايد هم سطح معبر پياده باشد .

1-2-2-ضوابط اجرايى فضاهاى سبز دسترسى هاى كنندرو

-شكل آن نوارى است .

-فضاى سبز ، بايد در دو طرف دسترسى استقرار يابد .

-عرض آن، حداقل ۹۰ تا ۱۵۰ سانتيمتر

-فاصله كاشت درخت (نهال) از نخستين عامل ساختمان با احتساب عرض محور پياده، حداقل ۳ تا ۳/۵ متر است .

-سطح خاك، بايد نسبت به سطح عبور وسايل نقليه، پايين تر باشد .

1-2-3-ضوابط اجرايى فضاهاى سبز دسترسى هاى تندرو

-شكل آن نوارى است .

-بايد در دو طرف و درميان دسترسى استقرار يابد .

-عرض آن در هر دو طرف حداقل ۵/۲ متر و در وسط ۱/۱ متر باشد .

-حداقل فاصله عرضى نخستين درخت از عرض دسترسى پياده بايد ۳/۵ متر باشد .

-سطح خاك در نوارهاى هر طرف بايد تقريباً هم سطح حاشيه عبور وسايل نقليه باشد .

1-2-4-ضوابط اجرايى فضاهاى سبز دسترسى هاى خيلى تندرو

-شکل آن نواری است .

-محل استقرار در دو طرف و در میان دسترسی

-حداقل عرض نوار فضای سبز در هر طرف ۱۳ متر و درمیان ۱/۱ متر است .

-حداقل فاصله عرض آخرین درخت از عرض دسترسی پیاده باید ۳/۵ متر باشد .

-سطح خاک در نوارهای هر طرف، باید تقریباً هم سطح حاشیه های عبور وسایل نقلیه باشد .

-سطح خاک درنوار میانی، باید نسبت به سطح عبور وسایل نقلیه، بالاتر قرار گیرد .

5-2-1 ضوابط اجرایی کمربند سبز

-شکل آن نواری است .

-حداقل عرض آن ۵۰۰ متر است .

-باید خارج از محدوده شهر، و مجاور و اطراف آن استقرار یابد .

-نسبت به طول و عرض آن حداقل ۲ به ۱ باید باشد .

6-2-1 ضوابط اجرایی فضای سبز میدانی

-تأجایی که ممکن است دارای یکی از اشکال هندسی باشد .

-حداقل فاصله میدان دید، باید براساس مقررات ترافیک شهری و حداکثر سرعت مجاز باشد .

با رعایت حد میدان دید، استفاده از هر نوع پوشش گیاهی طبق ضوابط انتخاب و استقرار گیاهان در ضوابط باغبانی بلامانع است .

1-3 ضوابط اجرایی در زمینه ی تجهیزات شهری در فضاهای سبز غیر فعال

بطور کلی تجهیزات شهری به مجموعه ای از وسایل متحرک یا نیمه متحرک و کاربردی یا تزیینی اطلاق می شود که با اجازه یا اطلاع مقامات دولتی به طور دائم یا فصلی در فضاهای عمومی در اختیار آنها قرار گرفته است .

-نیمکت و صندلی ها

نیمکت عمومی اختراعی است از قرن نوزدهم که از تجهیزات فضاهای سبز سرچشمه گرفته است. از آن زمان تا کنون این وسیله شهری جزو عناصر ضروری تجهیزات فضاهای عمومی بوده است. ذکر چند مورد زیر برای به کارگیری آنها لازم به نظر می رسد .

نخست، لازم است نیمکتها در مجاورت و نزدیک محل تردد وسایط نقلیه قرار نگیرند. دوم اینکه طرق قرارگرفتن آنها باید متنوع باشد. برای مثال درمکانهای گفتگو نیمکتها روبه روی هم قرار می گیرند و یا در مکانهایی لازم است تمام آنها در جهتی خاص قرار گیرند در مرکز شهر مسیرهای اصلی قراردادن نیمکتهایی در فواصل ۱۰۰ تا ۲۰۰ متر برای افراد مسن و افرادی که نقص عضو دارند لازم است می توان نیمکت را در تجهیزات شهری دیگر مثل ایستگاه اتوبوس و گلدان ادغام کرد، امروزه به مکانهای نشستن انفرادی تمایل بیشتری نشان داده می شود بر همین اساس نیمکت سنتی به رشته ای صندلی تبدیل شده است. برای ساختن این نیمکتها می توان از چدن، آهن یا بتن استفاده کرد .

-موانع

موانع متحرک ۲ تا ۱۰ متر . حتی بیشتر طول دارند، زمانی که طول آنها بیش از ۴/۲۵ متر باشد وجود يك پایه برای ایجاد تعادل ضروري است این گونه وسایل می توانند به عنوان مانعی جهت تردد وسایط نقلیه موتوري در فضای سبز بکار گفته شوند .

-سکوها، تیرکها، نرده ها

این موانع از جمله تجهیزات شهري اند که به طور گسترده تولید می شوند. تیرکها و سکوها می توانند از جنس پتن، چدن، آهن، پلاستیک و چوب باشند. سکوهایی جدید برای جلوگیری از تجاوز وسایط نقلیه به حریم پیاده روها به کار می روند .

-کیوسکها

کیوسکها یکی از تجهیزات مهم پارکها به شمار می روند. این کیوسکها با توجه به نوع کارکرد آنها و نیز موقعیت قرارگیری آنها می توانند دارای فرمها، بافتها و تیپهای مختلفی باشند .

-تجهیزات شهري قابل ترکیب

این تجهیزات برای مبارزه با ظاهر بی نظم و شلوغی که از کنار هم قرارگرفتن وسایل متفاوت منتج می شود، مناسب اند. هدف این روش ایجاد وحدت و گردآوری مجموعه ای تجهیزات شهري است که کاربردی چند منظوره داشته باشند. هر جزء از تجهیزات شهري، عنصری است تقسیم نشدنی و قابل استفاده در جای دیگر که می توان تعداد زیادی ترکیب از آن به دست آورد و با احتیاجات مختلف تطبیق دارد .

نیمکت، جعبه پستی ، سطل زباله و علائم راهنمایی جزو این عناصرند. مجموعه این اجزاء خواه گردآوری آنها با در نظر گرفتن کاربرد غالبی که دارند صورت گرفته باشد یا خیر، ایجاد هماهنگی می کند، این مجموعه که از تعدادی وسایل کوچک شهري تشکیل شده باشد توانایی مقابله با مشکلات خاص بافت قدیمی یا يك شهر جدید را داشته باشد . نخستین مشکل ویژه محیط ساخته شده ای است که واحد خدمات را در آن وارد کرده ایم ، دومین مشکل ویژه محیط در حالی ساخت است که وسایل آن مورد بررسی قرار گرفته اند تا مطابقت کامل با روابط گوناگونی که میان واحد خدمات و محیط فیزیکی برقرار می شود، داشته باشد .

-تابلوهایی تبلیغاتی و نقشه های شهري

بطور کلی یکطرف تابلوهایی تبلیغاتی مورد استفاده در فضاهای شهري می تواند به شهرداری و اطلاعات شهري و طرف دیگران به تبلیغات بخش خصوصی اختصاص یابد.طرفی که مختص شهرداری است . می تواند چندین کاربرد در زمینه اطلاع رسانی داشته و حاوی نقشه شهر یا محله، اطلاعات شهري، اطلاعات عمومی برای شهروندان و یا اطلاعات فرهنگی باشد .

20-بررسی نقش تاسیسات رفاهی، تجهیزات خدماتی، وسایل بازی، زمینهای بازی و مجسمه ها و ... در بهبود کیفی فضای سبز

بطور کلی جریان زندگی در شهر منحصر به سکونت کار و تفریح در خانه ، محل کار و مراکز تفریحی نیست. بلکه بخش عمده ای از وقت هر شهروند در حرکت میان فضاهای یاد شده و عبارت بهتر در فضاهای شهري صرف می شود. در همین راستا بخش عمده ای از فضاهای باز شهري را فضاهای سبز عمومی تشکیل می دهد از اینرو طبیعی است برای حصول زندگی دلپذیر تر شهري هماهنگونه که سنخیت فضاهای خصوصی هرکاربری با نوع فعالیت و خصوصیات فیزیکی کاربران آنها ضرورتی پذیرفته شده است. حضور و شرکت شهروندان در فضاهای شهري و بویژه فضاهای سبز عمومی نیز باید با آرامش، امنیت و احساس لذا سمعی و بصری همراه باشد. لذا با یکی از مشخصه های فضای سبز عمومی مناسب و مطلوب برخورداري از تاسیسات ، تجهیزات و مبلمان مناسب و متناسب با نوع آن فضا است .

اینگونه تاسیسات و تجهیزات شامل تمام عناصری می شود که اولاً در فضاهای سبز مکان یابی شده و کارکرد عمومی داشته و ثانیاً وجود آنها در فضاهای سبز شهری نیازی از نیازهای عمومی شهروندان را تامین کند. لذا عدم در نظر گرفتن تاسیسات، تجهیزات مورد نیاز در فضاهای سبز عمومی و یا نامناسب بودن آنها می تواند زمینه ساز ناکارایی و اختلال در عملکرد آنها شده و نیازهای متعددی را بی پاسخ بگذارد.

در این رابطه تجهیزات شهری به مجموعه از وسایل متحرک یا نیمه متحرک و کاربردی یا تزیینی اطلاق می شود که با اجازه یا اطلاع مقامات دولتی به طور داسن یا فصلی در فضاهای عمومی به ویژه فضاهای سبز عمومی فعال شهری (پارکها) در اختیار آنها قرار گرفته است.

تعریف تاسیسات

با توجه به این موضع که گذارن اوقات فراغت، تفریح، برقراری ارتباط های اجتماعی و ... بطور عمده در فضاهای سبز عمومی به ویژه فضاهای سبز فعال (پارکها) اتفاق می افتد. لازم است که مسئولین نسبت به تجهیز این گونه فضاها به تاسیسات و تجهیزات مربوطه اقدام نمایند.

– 20 زمینه و سطوح مختلف مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی در حفظ، نگهداری و توسعه ی انواع فضاهای سبز شهری :

الف : فضاهای سبز خصوصی

بطور کلی فضاهای سبز منازل و ویلاها، باغ ها و باغ شهره از بارزترین شکل فضاهای سبز خصوصی بشمار می روند که با اتخاذ تمهیداتی می توان زمینه های لازم مشارکت مردم را در امر احداث و نگهداری آنها ایجاد نمود.

بطور کلی فضاهای سبز منازل را می توان به دو بخش فضاهای سبز داخل محوطه و بیرون آن تقسیم نمود که در هر دو حالت وجود طرحهای مطلوب فضای سبز بنحوی که بتواند بطور منطقی انگیزه لازم را برای بخش خصوصی ایجاد نموده و اشخاص را ترغیب به سرمایه گذاری لازم برای ایجاد فضای سبز در منازل خود بنمایند، یکی از شرایط لازم و ضروری برای تحقق این امر بشمار می رود.

در این رابطه ارائه ی طرحهای تیپ در ابعاد مختلف و مشاوره ی رایگان و سایر تمهیدات می تواند زمینه های لازم جهت توسعه ی اینگونه فضاها را فراهم نماید. لازم به ذکر است که طرحهای ارائه شده بایستی بطور جامع تهیه شده و شامل موارد فنی، معماری و اصول زیبایی شناختی بوده و کلیه ی ضوابط و معیارهای انتخاب گونه، اصول کاشت و نگهداری را در بر گرفته باشد.

اما از زمینه های مشارکت مردم در توسعه ی فضاهای خصوصی، ایجاد باغ شهر در اراضی حاشیه شهرها و از جمله شهر شیراز و شهرکهای اقماری است که بایستی بطور جدی و طبق ضوابط خاص و لازم الاجرا انجام پذیرد.

همچنین به منظور حفظ و احیا باغهای خصوصی موجود در حاشیه ی معابر و دسترسیها می توان مواردی بشرح زیر پیشنهاد نمود :

یکی از موارد شاکل باغهای پراکنده ای می گردد که در حقیقت جزئی از پیکره باغ ها قدیمی و وسیع شهرمی باشند. این باغها که معمولاً دارای ابعاد کوچکی در حدود ۱۰۰۰ تا ۵۰۰۰ متر مربع می باشند. می توانند با اخذ مجوز ایجاد طرحهایی با اهداف چند منظوره با خواص کاربریهای مناسب و همساز با فضای سبز مانند کاربریهای بهداشتی، درمانی، آموزشی و ... از تخریب اینگونه مکانها جلوگیری نموده و امکان حفظ و احیا فضاهای سبز این مکانها را فراهم آورد. از جمله پتانسیلهای موجود در این زمینه می تواند به قطعات کوچک باقیمانده از باغهای تفکیک شده در مجاورت خیابان قصردشت و یا باغهای پراکنده در سطح شهر اشاره نمود. در این خصوص ضوابط اجرایی مربوطه در بخش ضوابط ارائه شده است.

ب : فضاهای سبز نیمه خصوصی

امروزه با اجرای مدل های توسعه حجمی (انبوه سازیها) برای گسترش شهرها، کاربری زمین منحصراً از دید صرفه و استفاده اقتصادی برای ایجاد واحدهای، مسکونی، تجاری، صنعتی و خدماتی مورد توجه قرار گرفته و کمیت و کیفیت فضای سبز آنها که از عوامل تاثیر گذار بر فرآیند توسعه و گسترش شهر می باشد نادیده گرفته شده است. اهمیت این موضوع زمانی آشکار می شود که بدانیم اغلب این ساخت و سازها در فضاهای باز شهری و بعضاً در بخشهای وسیعی از فضاهای سبز خصوصی به ویژه باغ ها احداث شده است. بدین ترتیب اجرای پروژه های انبوه سازی نه تنها باعث کاهش سطح فضاهای باز شهری و فضاهای سبز عمومی می گردد، بلکه از طریق تمرکز و افزایش تراکم جمعیت باعث افزایش تصاعدي تقاضا برای ایجاد فضاهای عمومی در چنین محدوده هایی می گردد.

نکته ی حائز اهمیت آنکه پروژه های انبوه سازی عموماً در محدوده ی مناطقی از شهر انجام می شود که معمولاً زمین به یک کالای پرسود اقتصادی تبدیل شده و همین موضوع مشکلات عدیده ای را برای شهرداریها در زمینه ی تملک زمین ایجاد کرده و بواسطه ی هزینه های زیاد تملک زمین عملاً توسعه ی فضاهای سبز با محدودیت مواجه است. در این رابطه اکثر انبوه سازیهای انجام شده در سطح شهر فاقد فضاهای سبز کافی، مناسب و متناسب با اینگونه ساخت و سازها می باشد.

لذا شاید یکی از راهکاری صوفه جویی در هزینه های توسعه فضاهای سبز شهری در چنین مناطقی، تاکید بر توسعه ی فضاهای سبز نیمه خصوصی بصورت فضاهای سبز مجتمع های مسکونی، اداری، تجاری، آموزشی، بهداشتی و ... می باشد. در این رابطه با مطالعه، بررسی و تعیین ضوابط و معیارهای خاص بایستی ادارات، مجتمع های مسکونی، تجاری، مراکز آموزشی، بهداشتی و ... را ملزم به رعایت ضوابط توسعه ی فضای سبز نموده و بدین ترتیب با استفاده از امکانات اشخص حقیقی، حقوقی و سازمانهای دولتی به امر توسعه ی فضای سبز شهر پرداخت.

بعنوان مثال می توان با تدوین ضوابط خاصی مجتمعهای مسکونی را ملزم به ایجاد فضاهای سبز مورد نیاز مجتمع، متناسب با جمعیت ساکن در آن نمود. بدین ترتیب شاید در بعضی موارد حتی شهرداریا از احداث یک پارک محله ای بی نیاز شوند. بعنوان مثال مجتعی که در یک فضای چند هکتاری ساخته می شود. می تواند طبق ضوابط خاصی زمین مورد نیاز جهت ایجاد یک پارک محله ای را تامین نموده و پس از تأیید مشخصات فنی پارک، نسبت به احداث و نگهداری آن اقدام نماید.

همچنین در مجتمعهای کوچکتر و یا مجتمعهایی که در حاشیه ی معابر و دسترسیها قراردارند می توان با حذف دیوار و حصارها و جایگزینی آن با دیوارهای سبز عملاً فضاهای سبز خصوصی را به فضاهای سبز عمومی تبدیل نمود.

در همین زمینه ادارات و سازمانهای دولتی نیز با برداشتن حصار و دیوارها بایستی ملزم به محوطه سازی و ایجاد فضاهای سبز مناسب گردند. در این زمینه بعنوان یک نمونه موفق می توان به فضا سازی محوطه ی شهرداری مرکزی شیراز و شهرداریهای بعضی مناطق، سازمان مدیریت و برنامه ریزی، اداره کل ارشاد اسلامی و ... اشاره نمود.

همچنین هتلها بیمارستانهای خصوصی، مجتمعهای تجاری و حتی واحدهای تجاری در نقاط مختلف شهر از جمله پتانسیلهای بالقوه ی مشارکت بخش خصوصی در امر توسعه ی فضای سبز عمومی بشمار می روند. در این رابطه هر یک از فعالیتهای فوق بایستی متناسب با میزان تراکم ساخت و ساز، جم فعالیتها و جمعیت مراجعه کننده طبق ضوابط خاصی ملزم به ایجاد فضای سبز لازم گردند.

استاندارد های فضای سبز شهری - لاند اسکیپ

دکتر مهرداد حلوایی

متخصص فیزیولوژی جانوری و کنترل آفات شهری و صنعتی از دانشگاه تسینگ هوآی چین